

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Kiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshak

Fyorda, 5567 [1806/1807]

כח

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

ישעיה כו כח

בינות הוא על-בן לא-ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו : (יב) והיה
ביום ההוא יחבט יהוה משבלת הנחר עד-גחל מצרים ואחם
הילקטו לאחד אחד בני ישראל : (יג) והיה ביום ההוא יתקע
בשופר גדול ובאוי האבדים בארץ אשור והנדהים בארץ מצרים
והשחחוו ליהוה בהר הקדש בירושלים :

כח (א) הוי עטרת גאות שפרי אפרים וציץ נבל צבי תפארתו

אשר

ר ש י

אריתי מורי (שיר ה' וארוה כל עוברי דרך) (תלים פ') השיב לו דונס והלח כתיב
ביצט קצירה ובענפים יבשים אין מלקטין פרי וכן רבותינו שאסרו לקבל מהן דקה
ופני הטעם הזה שאמרו בבבא בתרא פ"ק לית ליה ביצט קצירה תשברנה :
(יב) יחצט ה' . ת"י יתרמון קטילין ואני אומר צ' לשונות הללו חיבוס ולקיטה
נופלין זה על זה כחוצט זיתיו וחת' ומלקטין ואחריו מלקטין אותן מן הארץ כך הקב"ה
יתחיל האטיפה כמו שנה' יתקע בשופר גדול . משבולת הנהר . הם החובדים
בארץ אשור . ועד נחל מנרים . הם הנידחים בארץ מנרים . הנהר פרת . הם
צבי אשור היושבים על פרת . עד נחל מנרים הם יושבי מנרים . יחצט אותם
כחוצט זהים . ואחם תלוקטו . מן הגלגת . לאחד אחד . המוציא אחד מכס
יביאסו נחם : (יג) האובדים בארץ אשור . לפי שגפולו מארץ רחוקה לפנים
מן הנהר סמצטיון קראס אובדים :

כח

(א) שכורי אפרים . שהיו משתכרין ביין טוב של מדינת פרוגיתא כדאמר
מייח דדימוסית וחמר' דפרוגיתא קפחו עשרת השבטים : וציץ נובל צבי
תפארתו ומנצט מטע תפארתו יהי לין הפרח שלו : נובל . הם תאינים המתקלקלות
כמו ששנינו בצרכו' על הכובלות ופירשו רבותינו בושלי כומר' וציץ אן כדמתרגמינן
ויציץ לין ואציץ אן אשר נטועי' על ראש גיא שמכ"ה היא כנרת שפירותיה מתוקים והם
הם הולמו' ענבים ביין הולמויין כתישי חמר ויש עוד לפתור צבי תפארתו אשר על
וגומר צבי תפארת שכל ראש עשרת השבטים המשוחים בגאות ראשי שונים כמו
שנאמר (עמוס ו') ראשי שונים יושחו . גיא לשון גאות כמו (לעיל ט"ז)
מוחב

מכלל יופי

באירוח , שרשו אור , ופירושו חלשים כנשים מצערות אותה [ובשרש ארהוויש יכרשים
נשים בלות מאירות אותה ענין לקיטה כמו אריתי מורי אף על פי שהוא שרש אחר , ופירושו
כאשר תשברנה הפארות יבאו הנשים וילקטו אותה כי אין לך הנשים לעלות על העץ ללקוט :

כח

(א) אשר על ראש גיא שמנים , רוצה לומר אשר על ראש הולמויין שהוא גיא
שמנים דמה הראש שלהם לרוב התענוג והתענוג ויכית השין המנוס על ראשם
תמיד עד שהיא נגר כמים הנגרים בנקל ובגיא כן פירשו רבי יונה : הולמויין , שכורי יין
והוא

נונשט אויט דים , זיין שעפער קאזיך ויין ניכט ערבארמען , דער עס בילדעטע ,
 מוס אונגעדיג איהם זיין . — (יג) אבער איינסט זאממעלט עס דאך דער עוויגע ,
 פאם איבערשוועללענדען שטראמע אן בים צום באך מצרים'ס — איהר ווערדעט
 אויפגעלעזען — איינצעלן — קינדער ישראל'ס ! (יג) אן יענעס טאגע , וואן
 דיא גראסע פאזויגע ערשאללט , דאן קעהרען ווידער אויס אשור דיא פערלארנען ,
 אויס מצרים דיא פערשטאסנען , בעטען אללע אן דען עוויגען אויף זיינעס הייליגען
 בערג , אין ירושלים . —

כח (א) וועהע דער שטאלצען קראנע ! אייך טרונקנען אין אפרים ! וועהע
 דער אין פראצטפאללער שענהייט וועלקענדען בלומע , דיא אויף דעם
 פרוכט:

ב א ו ר

(אראקעל) צהיכל האליל (אפאללא) אשר הלכו היונים לדרוש ממנו בעיר (דעלפי) ,
 כנודע לקורא בספרי הקורות לעמים הקדומים . והנה לדעת המתרגם הזה לעג הנביא נזה
 על הנבי הנזים , אשר לקחו להם נשים למורות ומלמדות באמונתם ודתם הכוזבות , וכאשר
 אמר בראש המקרא על מאמר ביבנש ונו' : יתקצר חילון , ויבהתינ בעובדיהון , יתברון ,
 והממסיק עם המשך דברי המליך הקדוש בסוף הכתוב : כי לא עם בינוח הוא וכו' . כי
 ונו' . ישראל עתה אינו עם בינות שאלו היה עם בינות , היה מתנוק בעלמי , ורואה ,
 כיכל זה הרע באלו , על שצוה ה' . (רד"ק) . על כן וכו' . לפי שאינו מתבונן על מעשיו ,
 ואינו שכלל , נבוא עליו הרעה , לא ירחמנו מי שפעה אותו , וגדלו על כל עם , ויזכרו ,
 להיות לעבד לו , והוא לא כן עשה , על כן לא ירחם עליו , ולא יחננו , והסמיה פניו ממנו ,
 והיה לאכול , ומצאוהו צרות רבות ורעות , אולי אז ישוב . (מדברי הכל) . (יב) והיה
 ונו' . אך צרבות הימים ישוב ישראל אל ה' אלהיו , ואז ירחם עליו כדוב חסדיו , וקננו מכל
 העמים , אשר נדח ביניהם . יחבוט ה' . כמו שחובט איש חטים מן הקש , וזתים מהאילן ,
 כן יחבוט האל יתברך את ישראל מהאומות , כי הם בתוך העמים כחטים בתוך הקש , וזתים
 בתוך אילן הזית , שילקט אדם ממנו הטוב , שהוא הפרי , ויניח הקש והענבים . (רד"ק) .
 משבולת . שבולת הוא חוזה מרובת הנהר , כמו (תהלות ס"ט) ושבולת שטכתני . (מדברי
 הכל) . ואולי השתמש המליך הקדוש במלת שבולת במקום הזה , לדבר בלשון טיפל על לשון
 (ווארטשפיל) , כי המלה הזאת תורה גם כן על קני תבואת הדגן , כמו וכרחש שבולת ימלו
 (איוב כ"ד) , והדומים לו , והיא מתיחסת בהוראה זאת למשל הנביא במקרא זה מחביטת שכלי
 התבואה , ולקייטת הגרעינים מתוכן , ותהיה כוונת המאמר : שה' יחבוט את ישראל משבולת
 הנהר , כאשר יחבוט החובט את הגרעינים משבולת הדגן . הנהר . נהרא פרת .
 (הכסדי) . והטעם על האובדים בארץ אשור , הנזכרים במקרא שאחר זה , שהם יושבים על
 נהר פרת , כנודע . עד נחל מצרים . הוא נילוס : והוא מופט על הנדחים בארץ מצרים ,
 כמו שכתב רש"י ז"ל . לאחד אחד . אחד לחבירו , כלומר אחד מה ואחד מזה יתקננו
 יחד . (רד"ק) . (יג) והיה וכו' . כפל ענין הענין , לחזק . (רד"ק) . ביום ההוא
 וגומר . הטעם , אז יבקשו כל בני אפרים הנדודים , לאב אל ירושלים , כי ראו , כי
 מלכותם אבדה . (ראב"ע) .

כח (א) הוי ונו' שומרון הקדומה , הנקראת עתה (זעבאסטע) , היא נבייה
 על ראש הר עגול , ואליו סמוכות בקעות מלכות כל פרי , מסוככות בנצעות קטנות .
 ונראה , שזה העלה הרעיון מקליעת צינים ופרחים (בלובענקראנץ) ברוח המליך הקדוש ,
 והמשיל בה את העיר הזאת . והנבואה חסוב על עשרת השננים , עד פסוק ה' , ותייעד ל"ח
 חורבן ים רענות על ידי שלמנאסר מלך אשור (ראה מלכים ב' י"ז) , ואחר כן הקיב הנביא
 את דבריו אל אנשי יהודה , שגלכותם עמדה עד אחר גלות ישראל , והיתה בהצלחה , כל ים
 מלך

תרגום אשכנזי

פֶּרוֹכְטֵרֵי־עֵן טַהָאֵלִם הוּי־טַע פֶּרָאָנְט ! וְעַה' אֵיךְ פֶּאָם ווִינַע טוֹימַע־לִנְדֵעַן !
 (ג) גַּאָטְטֵעַם מַאָכְט אונד גַּעוּוֹאֵלְט , ווִיא הָאָנְע־לווע־טַטֶּער , ווִיא פֶּעֶרְדֶּר־עֶרְכֶּנְדֶּער
 שְׁטוּרִם , ווִיא פֶּלוֹסֶה גֶרָאָסֶער , שְׁטֶרַע־מַעֲנֶדֶר גַּעוּוע־סֶסֶער , ווִירֶפֶט מִיט שְׁטֶעֶרְקֶע
 צוֹר עֲרַדֶּע הֵיִן . — (ג) צַעֲרֶטְרַעֲטֵעַן ווִירֶד דִּיא שְׁטָאָלְצֶע קֶרָאָנַע , וועֶרְדֵעַן דִּיא
 טֶרוֹנְקֵנְעַן אִין אַפֶּרֶסֶן . (ד) דִּיוַע אִין פֶּרָאָכְטֶפֶּאָלְלֶער שַׁעֲנַהֵיִט וועֶלְקֶעֶנְדֶּע כְּלוּמַע ,
 דִּיא אִוִּיךְ דַּעַם פֶּרוֹכְטֵרֵי־עֵן טַהָאֵלִם הוּי־טַע פֶּרָאָנְטֵט — גִּלְיִךְ ווִירֶד ווִיא זֵיִן
 דַּעַם פֶּאָרוּזְאָטְמַעֶרִם צִיִּטִּיגֶער פֶּרוֹכְט : — קוּיִם עֶרְבִּלְקִיט , קוּיִם פֶּאָן דַּעַר הָאָנְד
 עֶרְדִּיִכְט , פֶּעֶר־שְׁלוֹנְגֵעַן שְׁאָן . — (ה) ווִינַעִם אִיבֶרִינְעַן פֶּאָלְקֶע אָכֶער ווִירֶד דַּעַר
 עוּיִנַע כַּאֲוֹה אָן דִּיוַעִם טַאָנַע ווִין קֶרָאָנַע דַּעַר הַעֶרֶר־לִיכֶּיִט , פֶּרָאָכְטֶפֶּאָלְלֶעִם
 דִּיאָרַעִם . (ו) עַר הוּיִכְט גִּיִסְט דַּעַם רַעֲכֶטֶעִם דַּעַם רִיִּצְטֶער , גִּיִסְט דַּעַר טַאָפֶּפֶּעֶרֶ
 קִיִּיט דַּעַם לֶאָנְדַּעַם פֶּעֶר־טַהָיִידִיגֶער אִיִּין . — (ז) דַּאָךְ ווִיא ! אִוִּיךְ ווִיא טוֹימַע־לִנְדֵעַן
 דַּעַם

ב א ו ר

מִלְךְ עֲלֵיהֶם חֻקֵיבֵי הַנְּדִיק . אֲךְ מִרְדָּם וּרְדַפְסֵי אֲחֵרֵי הַתַּעֲנֻגִים הַעִירֻ אֶת רוּחַ הַחַמָּה מִחֲדָשׁ ,
 לְהוֹכִיחַ דַּעֲתָם עַל פְּכִיחָם , וְלֵאמֹר עֲלֵיהֶם בְּיַעֲוִדִים רַעִים , אֲחֵרֵי אֲשֶׁר צִיִּיר אֲשֶׁר־סָרַסְתָּ תַּחַת
 מַחֲשַׁלְתֵי הַמֶּלֶךְ הִירָא אֶת ה' , בְּיִקְרָא ה' וְהִנֵּה אֲחֵרֵי , בְּמֵאֲמָרִים קְצָרִים וּרְבֵי הַעֲנִין . (הַעֲרוֹת
 אֲשֶׁכְּנִיזוֹת לְהַפְטֵרַת שְׁמוֹת) . שְׁבוּרוֹ אַפְרִים . שְׁהִיו מַשְׁמַכְרִין בֵּינָן טוֹב זַל מְדִינַת פְּרוּגִיתֵיךָ
 (הִיא מְדִינַת [פֶּרִיגִיעוֹן] בְּחֶלֶק [אַוּיעוֹן] הַקַּטְנָה) , כְּדֹאֲשֶׁר (שְׁבַת קַמ'ז ע"ב) מִיֵּא
 דְּדוּרְמַסְקִית (דְּרַמַּסְק , חוֹדְמַסְק , רֵאֵה דְּבִרֵי הַיָּמִים א' (י"ח ה'), וּבְנִיִסְאָה אֲחֵרַת כְּתוּב
 דְּיוֹמָסַת , וְהוּא שֶׁסְּנֵה) וְהוּמָרָא דְּפְרוּגִיתֵיךָ קִפְסוּ עֲשַׂרְתֵּי הַשְּׁנָטִים * (הַס"י) . צְבִי , פִּירוּשׁוֹ ,
 חֶפְזָא וְהוּמָרָה וְאֲחֵר , כְּמוֹ (יִחְזַק־כ' ט"ו) צְבִי הִיא לְכָל הָאֲרָצוֹת . (רַד"ק) . גִּיא שְׁמֻנִים *
 בְּקַעַת אֲרָן שְׁמֵנָה , מְגַדְלַת פִּירוֹת רְבוֹת וְטוֹבוֹת * וְכֵן תִּרְגַּם הַכֶּסֶם הַמִּתְרַגֵּם אֲשֶׁכְּנִיזוֹת . הַלּוּשׁוֹ
 יוֹן * שִׁבְי יוֹן , שְׁהִיִּין מִכָּה אֲוֹתָם לֶאֱרָץ * (מִדְּבָרֵי רַד"ק) * (ב) הִנֵּה חוֹקִינוֹ * הַכֶּסֶם
 הַכֶּסֶם וְהַנְּבוּרָה , אֲשֶׁר לֵה' , יֵנִיחַ , כְּלוּמַר יִפֹּל לֶאֱרָץ בִּיד חֻזְקָה , כְּמוֹ זֶרֶם בְּרֶד וְכו' *
 (הַכֶּסֶם הַמִּבְאֵר בְּהַפְטֵרוֹת) . שַׁעֲר * כַּשֶּׁעַר , וְכ"ף כּוֹרֵם עוֹמֶדֶת בְּמִקּוּסֵי שְׁנַיִם * (מִדְּבָרֵי
 רַד"ק) . וְעִנִּין הַמֶּלֶה מִלְּשׁוֹן סַעֲרָה , בְּחֶלְפִיז' סַעֲרָן * קַטְב * עִנִּין כְּרִיתָה , כְּמוֹ (הַיִּשׁוּע' י"ג
 י"ד) אֲהִי קַטְבֵּךְ שֶׁאֵל , וְהַטְרַשׁ דּוּמָה בְּהוֹרָאֲתוֹ לְשַׁרֵּשׁ קַטֵּף , וְלִשְׁרֵשׁ קֶבֶץ , בְּחֶלְפִיז אִוִּיתוֹת
 הַלְּשׁוֹן וְהַיִּשְׁרֵשׁ , הַנִּיבְדֵעַ לְבִקְיָאִים נְעִיב מִכֶּסֶף הָאוֹתוֹת * (ג) תִּרְמַסְנָה עֲטֶרֶת * בֵּא
 לְשׁוֹן רְבוּס עַל יָחִיד , כְּמוֹ (שְׁמוֹ א' ב') קַטְב גְּבוּרִים חֲתִים , וְהַדּוּמִים לוֹ , וְכֵן אֲמַר הַכַּסְדִּי :
 בְּרַגְלִיךְ יִתְדַם כְּתֵרָא דְּגִיּוֹתֵיךָ * (ד) וְהִיחָה וְגו' * בְּאֲרָצוֹת הַקְּדִים יִתֵּן עַן הַתְּלֵנָה אֶת כְּרַחַ
 שְׁלֵשׁ פַּעֲמִים בַּשָּׁנָה , וּפְרֵי הָאֲחֵרִין יִתְגַּשַׁל עַל הָעֵץ , וְאִם כִּבְר נִשְׂרוּ הָעֵלִים , וְאִנְשֵׁי הָאֲרָצוֹת
 הָבִין יִאֲסִיבוּ , וּיִשְׁאֲנוּ לְפָרֵי הָאֲנִיב , מִחוּץ לְפִיךְ * וְשֶׁל הָאֵילִן הוּא יִסְמֵן בְּהַפְטֵרַת מֵאֲמַר
 קְלוֹת הָאוֹיֵב וְהִילוֹתוֹ לְהוֹן , לְלִכּוֹד אֶת מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל * (הַמִּבְאֵר בְּהַפְטֵרוֹת הַהַעֲרוֹתוֹ
 הַאֲשֶׁכְּנִיזוֹת) . בְּבִכּוּרָה * מִפִּיק ה' אֵל , לְתַפְאֵרַת הַקְּרוּאָה (אִוִּיפֶּאָנוֹקוּס) , וועֶנְעַן דַּעַם
 וּוְאֶהֱלִיטִם , כְּמוֹ (אִוִּיב' כ"ט) וְתַעֲלוּמָה יוֹכִיא אֹר * בְּטֶרֶם קִיץ * טֶרֶם קִיץ לֹא אֲמַר ,
 כִּי אִם בְּטֶרֶם , כְּלוּמַר נַעַת אֲהִיא טֶרֶם קִיץ * (הַמִּבְאֵר בְּהַפְטֵרוֹת) . אֲשֶׁר וְכו' * הַתְּלֵנָה
 הַבְּכוּרָה , שְׁתַּבּוֹא בְּתַמְלָה , בְּכִי אֲדַם קִיפְלִין עֲלֵיהֶם לְקַחְתָּה , וְהַרְוֵאָה אֲוֹתָם בְּתַמְלָה , לּוֹקֵס
 אוֹתָה * (מִדְּבָרֵי רַד"ק) * בַּעֲוֹדָה בְּכַפּוֹ יִבְלַעְנָה * כְּלוּמַר , בְּזִמְן שְׁתִּיחַ בְּכַפּוֹ , תִּכְפֵּ
 יִבְלַעְנָה , מִרּוֹב קַמְדִּיתוֹ אוֹתָה : כֵּן יִהְיֶה עוֹשֶׂר אֲפְרִים וְטוֹנָס , שִׁבְלַעַם הָאוֹיֵב בְּמַהֲרָה *
 וְאֲדוּבֵי אֲבִיז' לִפְרֵשׁ נִכְסוֹ עֵנֶף , כְּמוֹ (אִוִּיב' ט"ז ל"ב) וְכַתְמוֹ לֹא רַעֲנַנָה , כְּלוּמַר , כַּשִּׁירָאָה
 אוֹתָה בְּעֵנֶף , יִבְלַעְנָה , מִרּוֹב תְּאוֹתוֹ לֵה' * (הַכ"ל) * (ה) בְּיוֹם הַהוּא וְכו' * שִׁנְלוֹ
 עֲשַׂרְתֵּי הַשְּׁנָטִים , כְּמוֹ שְׁחַמֵּר , בְּאֲוֹתוֹ קַעַת יִהְיֶה ה' כְּנֹאֵת לְכַבּוֹד וְלְתַפְאֵרַת לְשַׁאֲרַע עוֹשׁ , וְהִסֵּ
 יִהְוֶה

אֲשֶׁר עַל-רֹאשׁ גֵּיא־שָׁמַיִם הִלְוִי יַיִן : (ב) הִנֵּה חֹזֵק וְאִמָּץ
 לְאֹדְנֵי כְּזָרִים בְּרֹד שֵׁעַר קָטַב כְּזָרִים גַּמִּים בְּבִירִים שְׁטִפִּים רִגְיָה
 לְאַרְצָן בִּיד : (ג) בְּרִגְלִים תִּרְמַסְנָה עֲמַרְתָּ גְאוֹת שְׁפוּרֵי אִפְרָיִם :
 (ד) וְהִיחָה צִיצַת גִּבְלֵי צְבֵי תִפְאָרְתָּו אֲשֶׁר עַל-רֹאשׁ גֵּיא־שָׁמַיִם
 כְּבִכּוּרָה בְּטָרִם קִיץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרְאָה אוֹתָהּ בְּעוֹדָה כְּכַפּוּי בְּלַעְנָה :
 (ה) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לְעֲמַרְתָּ צְבֵי וּלְצִפּוּרֵת תִּפְאָרְתָּ
 לְשֵׁאֵר עַמּוֹ : (ו) וּלְרוּחַ מִשְׁפַּט לִיּוֹשְׁבֵי עַל-הַמִּשְׁפָּט וּלְגִבּוֹרָה
 מוֹשִׁיבֵי מַלְחָמָה שְׁעָרָה : (ז) וְגַם-אֵלֶּה בֵּינָיִן שָׁגוּ וּבִשְׁכַר הָעוֹ כִּהְיוּ

פתח באחנח

ונביא

ר ש י

מואז גא מאלד (ואוחו הציץ כלינת נוצל תסיה) הלומי יין כך קוראן על שם שכרותן
 שנאמר בהם (עמוס ו') השותי' במזרקי יין : (ב) הנה ים רותח חזק וחמץ
 לה' שהוא כזרם ברד ושער קטב מרירי * הניח לארץ ביד * יניחם על ארנם בידו
 החזקה ויפיל הכובל' מן התחנים : (ג) כביכורה בטרם קיץ * כביסולה של
 תחנת יין כובל : בטרם קיץ * עת ביטל שאר התחנים אשר מתוך שהיא בכורה
 קופץ עליה וכולעה בעודה בכפו כך וישקר על הרעה ויביאה עלינו (דניאל ט') :
 (ה) ציוס ההוא * כהתם הפושעים : יהיה ה' נצחות לעטרת נבי * ללדוקים
 הנשארים בה : (ו) ולרוח משפט * והיה הקב"ה לסורות משפט * ליושב על
 המשפט ולגבורה יהיה לאוחן שהם משיבי מלחמה מלחמתה של תורם : (ז) וגם
 אלה * יושבי משפט ומושיבי מלחמה שדור הזה כלומר טובי' וחשובי' שבהן ביין שגו

כי

ב א ו ר

יהודה ובנימין, שגארו, ומלך עליהם חזקיהו, שעשה הישר בעיניו ה' * (מדברי סכ"ל) *
 לעטרת צבי וגו' * הסך לעטרת גאות, שאמר על השבטים, וכפל העטן, ואמר לכפירת
 תפארה, לחזק הענין, כי עטרה ונפירה אחד, וצני ותפארה אחד, ונפירה הוא ענין
 סיבוב, ולפיכך נקראה העטרה או מנפת הראש נפירה, לפי שהיא סביב הראש, ובשנה
 (כלים פרק ט' ומשנה ג') : הקופה, משיעשה בה שתי נפירות, והם מה שעושין מן הנחמא
 סביב הקופה * (מדברי סכ"ל) * (ו) ולרוח משפט וכו' * למימר קשט דין נדיחין
 צנית דיכא, לעדן דין דקשט, ולמתן נחמא לדכפקין בקרבא, לאחבותהון בשלם לבניהון *
 (הכשדי) * ולגבורה וגו' * כשנלחמו באויביהם, והשיבו מלחמה להם עד שערי עריהם
 הנצורות, האל היה להם לגבירה, ובגבורתו נחמו אויביהם, כמו שכתוב (מלכים ב' י"ח ט') :
 הוא הכה את פלשתים עד עזה ואת גבוליה, מומדל נוצרים עד עיר עזר * (מדברי סכ"ל) *
 (ז) וגם וגו' * כפסוק הזה ובפסוקים הבאים אחריו עד פסוק י"א ינייר הנביא בקשת עותרות
 המאכל וההשתכרות במאמרים קנרים, וכמעט אי אפשר לתרגמם, ודברי השיכורים, אשר
 יאמרו : הנביא מתנהג עמנו, כאשר יתנהגו עם ילדיס רכיס, כווי רודף כווי, ואין המשך
 מאמרים בדבריו, וכו' * ונראה, שירטו לדמות דבריהם בזה לדברי המליץ הקדום, הנאמרים
 בקולר

ישעיה כח

וּנְבִיא שָׁגוּ בַשֶּׁכֶר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן הָעֵינִי מִן־הַשֶּׁכֶר שָׁגוּ בְּרֹאֵה פִּקֵּה
פְּלִילִיָּה : (ח) כִּי כָל־שִׁלְחָנוֹת מְלֹאוֹ קִיא צֹאֵה בְּלִי מְקוֹם :
(ט) אֶרְדְּמִי יוֹרֵה דָעָה וְאֶרְדְּמִי בֵּין שְׁמוֹעֵה גְמוּלִי מִחֶלֶב עֵתִיקִי
מִשְׁדָּיִם : (י) כִּי צוֹ לָצוּ צוֹלְצוֹ קוֹ לָקוּ קוֹ לָקוּ זַעִיר שָׁם זַעִיר שָׁם :
(יא) כִּי

ר ש י

כי עתה אין טוב צם • שגו צרוחה הלעיגו בדברי הנביאים וי"ת במחלכל מעדנים
שרחוהו עונג לה • פקו פליליה • הכשילו המשפט • פקו • לשון פיק צרכי (נחום
צ') לפוקה (שמואל ח' כ"ה) : (ח) כי כל שולחנות • שלהם של זבחי מתים
הם שהם כקיא צוה • בלי מקום • אין הדעת סובלתן : (ט) את מי יורה
דעה • שמה לתינוקו שאין יודעין להבין כי הגדולי פנו לדרך דעה : גמולי מחלב •
בדולי מחלב : עתיקי משדים • ל' ויעחק משם (ראשית י"ג) ד"א בדילי מן התורה
שנקראת חלב ועתיקי משדים מוסרים מלפני ת"ח : (י) כי לו ללו לו ללו •
נביא מורה להם מאת הקב"ה והם יש להם לו של עובדי ע"א כנגד לו זה וחוזר
הנביא מוכיחם והם תמיד אומרים יש לנו לו ללו שלנו חסוב משלך : קו לקו • יש
להם קו משקולת משפטי רשע כנגד קו הצדק : זעיר שם • הנביא אומר להם עוד
מעט תביא עליכם רעה והם אומרים זעיר שם יומר יחיש מעשהו לימים מועטין :
(כי לו ללו נביאי' של אמת מצווים זה לזה ומוסרי' זה לזה תורת ה' ומוסרים זה לזה
רזיהם מה שיעשם הקב"ה לסוף • ונביאי' השקר גם הם עושים צזה הסיוגן
ומצווים זה לזה שקריהם הצטחה טובות לרשעים • הקב"ה לזה למדוד בקו המדה
והמשקל של בונים הבית המקדש ראשון וירושלים ומקדש האחרון וחף הרשעים
עושים

מכלל יופי

זהו יופא : (ג) חרמסנה , עטרת בא לשון רבים על יסוד וכן כי תקראנה מלחמה :
(ד) ציצת כובל , ענין גילוי הפרחים והראותם , וזכר בלשון זכר כין ובלשון נקבה כינת
וכן נן וננה ולפי שזכר הכין בלשון זכר ובלשון נקבה אמר והיתה יאמר כובל ונסמך המתואר
אל התואר כמו בני שלמים , או יהיה שם בלתי סמוך ובא כדרך הסמוך כמו עגלת שלשים ,
אל מתני טוגת לך והדומים להם : **בבבורה** , במפיק הה"א ואינו לכינוי הנקבה אלא
בא כן להדגיש הה"א לתפארת הקריאה , וכמוהו ותעלמה יופא אור , וגלה על ראשה ,
והוא תאר לפרי המוכר פרימיר"ה בלע"ו : בכפו , נקרא כן מוך היד לפי שהיא כפופה ,
והריק"ם פירש ענף כמו כפות תמרים וכפתו לא רעננה , כלומר כאשר יראה הרוחה אותה
צענף יבלענה בעודה צענף : (ז) בראה , שם , בשקל יורה ומלקוש , ופירושו שגו בנבואת
נביאי אמת , והריק"ם פירש בדבר שהוא נראה לכל אדם הסגנון , ופי' רואה שם הראייה :
בקו , ענינו מכשול מן ופיק ברכים , ופירושו פקו פליליה כלומר כשלו במשפט • פליליה ,
שם ביו"ד היחס מן ובתן בפלילים • (ח) קיא צוה , ספר וי"ו השמוש , ופירושו קיא
וצוהה כמו שמשירח , ראובן שמעון : (ט) גמולי מחלב , נפלה המ"ם , ונשארה היו"ד
בלתי הסמיכות , ויתכן שיהיה סמוך על אות השמוש כמו לנביאי מלכם , האלהי מקרוב
השכחי באהלים : עתיקי משדים , כלומר שנקראו משדי' אלא יבקו עוד כמו גמולי מחלב [ונשרש

עמק

דעם וויינעם פֿאַלל , וואַנקען פֿאַן בערוישענרעם געטרענק ; פֿריסטער אונד
 פֿראַפֿעט , — זיי שוואַנקען בעטרונקען , פֿאַם וויינע איבערנאַממען , טוימעלן
 בעצעכט , שוואַנקען אים וויזואַגען , שוואַנקען אים רעכטס שפרוך .
 (ח) ווידריגען אונפֿלאַטס פֿאַלל זינד איהרעטאפעלן , נירגענדס ריינע שטעטטע ,
 (ט) ,, ווען ווילל ער וויזוהייט לעהרען? וועם דיא לעהר' פֿערשטענדיגען ? —
 ,, וויא מילבענטוועהנטען , ברוסטענטנאַממען קינדערן , (י) הייפֿט ער אונס
 ,, געבאַט אויף געבאַט , געבאַט אויף געבאַט — ריכטשנור אויף ריכטשנור ,
 ריכטשנור אויף ריכטשנור — היר איין וועניג , דאַרט איין וועניג . — “
 (יא) פֿירוואַהר

ב א ו ד

פֿוקר מילין ובהפֿלגת ענין , ולהתלונן בו , וירדפו אחר דיבורים מתדמים בהגרתם .
 והמאמרים האלה ידמו במליצת לשון עבר ללשון עלגים , אשר ידברו בה אגשים שכורים , מה
 שהיא מן הכמכע לתרגם בלשון אחרת . (החכם ר' דוד פֿרידלענדר בהערותיו האשכנזיות
 להפטרות שמות) . נבלעו מן היין . נשמתון מרוב שתית היין , ותעו מן הדרך הנכונה ,
 מרוב שתית השכר . (רד"ק) . שגו ברואה . רואה , שם , בפֿלגת יורה ומלקיש (דברים
 י"א) , ופירושו , שגו בכבואה . (מדברי הנ"ל) . פֿקו וכו' . כשלו , מן ופיק ברכים
 (נחום א') , שפירושו מכשול , אחר כשלו במשפט , ולא שפשו דין אמת , הכהן והכנזי ,
 שהיה להם להורות התורה , ולשפוט משפט אמת . (הנ"ל) . פֿליליה . ענין משפט ,
 כמו (שמות כ"א כ"ג) וכתן בפֿלילים . (ח) כי וכו' . כן דרך השכורים , לדקות מותר
 מאכלם ומשתיהם מנופס , על ידי הקיאה , ודרך הדחיה הטבעית . קיא צואה . מסדר
 הטעמים הפֿריד המלות האלה בעטם אמת , ועל פֿי תרגם החכם המתרגם אשכנזי . וחסרה
 וי"ו העיטוף במקום הזה , כמו (חזקוני ג') שמש ירח , והדומים לו . בלי מקום . עד
 שאין מקום נקי במקום משתיהם , אלא הכל מלא קיא וצואה . (רד"ק) . (ט) אה מו יגו' .
 דברי השכורים : את געוילי מחלב יורה כדברים האלה , לא אותנו . (המבאר בהפטרות) .
 עתיקי משדים . שהסירו אותם מן השדים , כמו (ראשית י"ב) ויעתק משם , והמלה
 תוחד השם . (ז' עזרא) . (י) כי וכו' , זו הוא שם , כמו מנוה , ולא כאמרה המנוה
 בזה הלשון במקום אחר , ורובה זו , באמרו זו , מנוה קטנה , כאשר ינוה אדם לנערים
 מעט מעט , וילמד , כדי שיקבלו , כי אין להם לב לקבל , אלא דברים מעטים , וכן
 פירושו קו לקו , זעיר שם , זעיר שם . (מדברי רד"ק) . קו לקו . חוקים ומכוות , להיטיב
 דרך האדם , נקראים קו , דרך משל (מעטאפֿאריש) , מקו הננין , העשוי ליישר טורי
 האבן . זעיר שם . מלת זעיר היא ארמית , והוראתה מעט , קרובה למלת מצער בלשון
 עבר , נחלוף ז"סרן . וטעם המאמר מעט מעט , פעם אחר פעם , כמו שכתב ראב"ע ז"ל .
 (יא) כי

מבלל יופי

עתק והריק"ס כתב מעין עתקו וגם גברו חיל . כלומר עתיקים ושמיים משדים מרוב חלב
 שינקו ואין להם תבונה , ופירושו שאין בהם איש ראוי להורותו דעה ולהבינו שמועה כי הם
 כמו געוילי מחלב עתיקי משדים ולכן ראוי ללמדם זו לנו מנוה אחר מנוה זעיר שם . זעיר שם
 כלומר מעט מעט פעם אחר פעם כמו שעושים לקטנים כי בלעגו שפה ובלשון אחרת כמו שינקש
 המלמד לתיכוכ המלות שאינם קצות תחת אחרות ל"ש : (י) צו לנו , שם כמו מנוה , ולא
 כאמרה המנוה בזה הלשון ורובה זו באמרו זו מנוה קטנה : קו לקו , בנן אחר בנן כלומר
 יפנו להם הכניאים מנוה אחר מנוה ויבנו להם בנן אחר בנן כי המנוה והחוקה כמו הננין :
 (יא) בלעגי , ענינו הפך תכונת הדבר . ואז כמו הפך מן ולשון עלגים תמהר לדבר
 נחות

תרגום אשכנזי

(יא) פִּירוּאָתֵר! מִיט שְׂמַאָטֵט עֵרֶנְדֶּר עֶרֶר צוֹנֵג, אִיז דִּיזֶר אונֶפֶר שְׂטֵמֶנְדֶּר לִיֶּעֶן שְׂפֵרֶאָכֶע, וְאָלֶל מֵאָן פֶּעֶרֶנְדֶּר אויך מִיט דִּיזֶעס פֶּאָלְקֶעֶרֶדֶען. (יב) אוּמוֹאָנְסֵט שְׂפֵרֶאָךְ עֶר צו אִיֶהֶנֶען. „הִיר פִּינְדֶּעט אִיֶהר רוֹהֶע! גֶעגֶנט וִיא דָאָךְ דֶּען מִידֶען! „הִיר אויט עֶרֶקוּוִיקוֹנֵג! „ — אוּמוֹאָנְסֵט, וִיא וּאָלְלֶענ'ס נִיכְטֶהֶרֶען. — (יג) וְאָז יִיא אִיֶהֶנֶען דֶּען אִיֶמֶרֶהִיֵן גֶאָטֵטֶעס וּוְאָרֵט גֶעכְאָט אויף גֶעכְאָט, גֶעִי בָאָט אויף גֶעכְאָט — רִיכְטֶשְׁנֹר אויף רִיכְטֶשְׁנֹר, רִיכְטֶשְׁנֹר אויף רִיכְטֶשְׁנֹר — רִיֶר אִיִּין וועניג, דָאָרֵט אִיִּין וועניג; אִיֶיף דָאָס וִיא וּאָנְדֶּעלן, אונֶר צוֹרִיק שְׂטֵרִיכֶעלן, אונֶר צֶערֶשְׂמֶעטֶמֶרֶט אונֶר פֶּערֶשְׂטֵרִיקֵט אונֶר גֶעהֶאָשֵׁט ווערֶדֶען. (יד) פֶּערֶנְעֶהֶמֶט דֶּעס עוּוִיגֶען אויֶשְׂפֶרֶדֶן, אִיֶהר אונֶרֶלִיגֶען שְׂפֶעטֶמֶר! אִיֶהר שְׂפֵרוֹכְרִיֶיכֶען רֶעֶדֶנְדֶּר דִּיזֶעס פֶּאָלְקֶס, אויֶשׁ יֶרוּשָׁלַיִם! (טו) פֶּעֶרֶגֶעכֶענֶס פֶּרֶאָהֶלֶט אִיֶהר: „מִיט דֶּעס טָאָרֶע הָאָבֶע ווִיר דֶּען כּוֹנֵד, מִיט דֶּער הֶעלְלֶע דֶּען פֶּערֶסֶרֶאָג „ עֶרֶרִיכְטֶעט, דָאָס דֶּעס פֶּעֶרֶדֶרֶבֶענֶס פֶּלוֹטֶה, ווען וִיא דָאָהֶר רִויֶשֵׁט, אונֶס „ נִיכְט עֶרֶרִיכְטֶט. פֶּאָלֶשְׁהִיֶיט אויט אונֶער שוּן, טֶרוֹג אונֶער צוֹפֶלוֹכְטֶסֶאָרֶס. „ (טז) פִּירוּאָתֵר! וְאָ שְׂפֵרִיכְטֶ גֶאָטֵט, דֶּער עוּוִיגֶע: אִיךְ לֶעגֶע אִיֶינֶען גֶרוֹנֶדֶר שְׂטִיִן

כ א ו ר

(יא) כִּי וְגו' • נֶעקֶרֶא זֶה וּבְנֵאִים אַחֲרָיו, עֵד פֶּסֶקוֹט'וֹ, הַסִּיב הַנְּכִיֵא אֶת דְּבָרֵי רִשְׁעוֹ יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם, בְּמַשַׁל חוֹסֵי (זִימְבֶאָלִיש) , וְאָמַר לָהֶם, שְׂעוֹד יִשְׁמְעוּ לְשׁוֹן־זֶר וּבִלְתֵי שׁוֹבֵן כּוֹף בְּאֶרֶץ נְכָרִיָה, אֲשֶׁר יִגְלוּ אֵלֶיהָ • (הַעֲרֹת אֲשַׁכְנִוִיֹת לַהַפְּסֶרֶת שְׂמֹת) • בִּלְעָגִי • כְּמוֹ גִלְשָׁן עֲלֵגִים (לְהֵלֵן ל'ג), בְּהַסִּךְ אֹתוֹת (מֶעֱטֶאָטֶה עוּיֹס), כְּמוֹ כֶּנֶז כֶּנֶז, וְדוּמִיו • יִדְבֵר • כְּנֹי הַנְּסִתֶר פֶּה הוּא כְּנֹי סִתְמִי (אונֶפֶרֶדֶענְלִיךְ), כְּמוֹ מֶלֶט (מֵאָן) בִּלְאִי, וְכֵן תִּרְגֵּם הַחֶכֶם הַמְּתַרְגֵּם אֲשַׁכְנִוִיֹת • (יב) אֲשֶׁר אָמַר וכו' • הַנְּכִיֵא אָמַר לָהֶם, זֹאת הַמְּנוּחָה, אֵס תִּשְׁמְעוּ אֶל דְּבָרֵי ה', וְתַעֲשׂוּ מִצְוֹתָיו, תִּהְיֶה לָכֶם מְנוּחָה בְּאַרְצְכֶם, וְלֹא תִגְלוּ מִמֶּנָּה, וְזֶה יִהְיֶה אִמֹר לְכֹהֲנֵיהֶם וּבְנֵי־אִיהֶם, הַנִּיחֹ לְיִשְׂרָאֵל, שְׂהוּא עֵיף וַיִּגַע בְּכָרוֹת רַבּוֹת, שִׁיבֹאוּ עֲלֵיו • הַנִּיחֹ לוֹ, וְהִגְדוּהוּ דְבַר ה', וְבוֹיֹטוֹ, וְלֹא תִמְעֹבוּ בְּשִׂקְרִיכֶם וּבְפִסְקוֹתֶכֶם • (מֶדֶד'ק) • דְּמִרְגֶּעָה • עֲנִין מְנוּחָה, כְּמוֹ (יֶרְמִיָהוּ) וּמִלְאוּ מִרְעַע • אֲבֹא • בֵּא עֲנֵר לְרַבִּים נִסְתָּרִים מִנְּהַ"ק בּוֹי' אֶל"ף נִחֹת, כְּמוֹ הַלְּכֹטֵא אִתּוֹ (יֶהוּשַׁע י'), וְהַמְּשַׁקֵּל הוּא רִגִיל הוּא בִלְשׁוֹן הָעֵרֶב • (יג) וְהִיָּה וְגו' • כֹּאֲשֶׁר אָמַרְוּ עַל דְּבַר ה', כֵּן יִהְיֶה לָהֶם בְּאַמֶּת, אֲבָל בְּמוֹבֵן אֲחֵר, כִּי יִדְבַר אֵלֵיהֶם הַנְּכִיֵא בְּשֵׁם ה', בִּלְעָגִי שְׂפֵה זֹאת, וַיִּגְדֹּר עֲלֵיהֶם לֹא לָלוֹ, פִּקּוּדֵה עַל פִּקּוּדֵה אֲלוֹהִים, הַמְּסַתְּעֵבֵדִים בָּס, עֲבֹדָה עַל עֲבֹדָה, קוֹ אֶל פּוֹרְעֵנוֹת נִגְדֵי קוֹ אֶל עֲבִידוֹת, זְעִיר שֶׁס, לִיֶמֹס מוֹעֲטִים תִּבָּא עֲלֵיהֶם, זְעִיר שֶׁס, וְהֵס יִתְמַעֲטוּ בְּאֶרֶץ אִיֶיכֵיהֶם • (הַחֶכֶם הַמְּבַאֵר בְּהַפְּטֵרוֹת, עַל פִּי בִיאֹר רִשׁוֹ"ל) • (יד) מוֹשֵׁלִי • מִדְּבָרִים בְּמַשַׁל וּמִלִּיָּה, כְּמוֹ (בְּמִדְבַר כ"א כ"ז) עַל כֵּן יִאֲמְרוּ הַעוֹשִׁים, וְעַל פִּי זֶה תִּרְגֵּם הַמְּתַרְגֵּם אֲשַׁכְנִוִיֹת, אֵךְ הַכְּשָׁדִי אָמַר: שְׁלִטוֹנֵי עֲמָא דְרִין, מַעֲנִין מַעֲשֵׁלָה, וְעַמּוֹ הַסִּכּוּסִים רַד"ק ז"ל • (טו) חוּזָה, שֶׁס מִיֶּשְׁקֵל פֶּעֶה, פֶּעוֹ רוֹאֵה (לְמַעֲלָה מִהַ פֶּסֶקוֹט'), וְהוּא מַעֲנִין רִאִיָּה וְהַתְּכַוֵּנֶת, וַיִּירָה עַל הַסִּכְמָה וְקִיּוּס, אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ אֲנִי נְדָדִים יֶחֶד, בְּהַסְכְּמַת דְּלִית עֵין שְׂכֵלֶס וּבְחִיכַת תְּנוּחָס • וְעַפ"ו תִּרְגֵּם הַחֶכֶם הַמְּתַרְגֵּם אֲשַׁכְנִוִיֹת • שׁוּט שׁוּטָף • כְּלִיֶן חֶרֶן, הַמְּשַׁחֵת הַכֵּל, כּוֹרֶס מִיֶס כְּבִירִים • בִּי שְׂכֵנוֹ וכו' • כְּלוּמֶר, יִדְעוּ לְהַנְּכֵל מִכֵּל פֶּנַעֲרֶע, ע"י תְּחַבּוּלוֹת וּמִרְמוֹת • (הַמְּבַאֵר בְּהַפְּטֵרוֹת) • (טז) לֶכֶן וְגו' • עֵתָה יִרְדּוּ ה', שׁוּפֵט אֶמֶת, אֶת הַמְּשַׁפֵּט, וַיִּאֲמַר: אֲנִי אֲכִיֵּחַ אֶכְּנֵן עַל כִּיִּין, וּבִידֵי בְדָקָה וּמַשְׁפֵּט לִקּוֹ הַמִּדְּהָה וּלְבִדּוּל הַמְּשַׁקּוּלֶת, לְמִדּוֹד עֲזַת הַמְּעִאִים • וְהַמְּאִיִן בְּה' לֹא יִדְחֹק אֶת הַשְּׂעָה, לְרִאִוֹת קַלְמֶהֶרָה, כִּי אִמְלֵא דְּבָרֵי הַעֲרֹק

(יא) כי בלעגני שפה ובקלשון אחרת ידבר אל העם הזה: (יב) אשר
אמר אליהם זאת המנוחה הניחו לעיף וזאת המרגעה ולא אבוא
שמוע: (יג) והיה להם דבר יהיה צו לצו צו לצו קו לקו לקו
זעיר שם זעיר שם למען ילכו וכשלו אחור וגשברו ונוקשו ונלכדו:
(יד) לבן שמעו דבר יהיה אנשי לצון משלי העם הזה אשר
בירושלם: (טו) כי אמר להם כרתנו ברית את מות ועם שאול
עשינו חזה שיט שוטף בר יעבר לא יבואנו כי שמנו כזב מחסנו
ובשקר נסתרונו: (טז) לבן בזה אמר אדני יהיה הנני יסר בציון אבן

אבן

ר ש "

עושים קו משקלות והמדה לבית גלס ולע"ה שלה ולמוצחותיהם • הקב"ה מלמס
שכינתו בין שני צדי ארון במוקו' זעיר חף הרשעים עושים לפנים לבית גלס לורת ע"ה
מעט וזעירה לכן יחי' דבר ה' מה שני' הנביא חמת זה לזה וגילו סוף רעות הרשעי'
נגד ניווים והבטחת טובות לרשעים הנביא שקר וקו המדה של ירושלים וקו המדה
של ירושלי' ושל ב"ה האחרון יקווי' ד"ה צדק וצבאר שבע ונשא' ארנו' הקב"ה יגביה
וישראל שהם זעירים ומועטים בשביל שקיבלו שכינתו וקימו מנחתיו: (יא) בלעגני
שפה • וכן כל לשון לעגים וכן (לקמן ל"ג) עלגים שניהם לשון דבור הפוך
שאנו מיושר להשמע: ידבר אל העם • הזה כל המדבר אליהם דבר נבואה
ותוכחה דומה בהם ללשון נלעג שאין יכולין להבין צו: (יב) אשר אמר •
הנביא להם זאת המנוחה להיוחכם להיוחכם בשלום הניחו לעיף שלא תגזלוהו וזאת
ההיה לכם המרגעה: (יג) והיה לכם דבר ה' וגומר • כמדתם ימדוד להם
וגזור בדברו עליהם צו של אומות המשתעבדים בה על נו פקודה על פקודה עבודה
על עבוד' קו של פורענות כנגד קו של עבירות שביד' קו לקו תקוה חילוף תקוה יקוו
לאור והנה חשך: זעיר שם זעיר שם • לימים מועטין תבא עליהם והם יתמעטו
שם בארץ אויביהם: (יד) משלי העם הזה • האומרים לנו כלשון משל כגון:
(טו) כרתנו ברית את מות • שלא יבא עלינו: עשינו חזה • גבול שלא
יעברנהו וכן מחוז חפסם (תהלים ק"ז) וכן מחזה אל מחזה (מלכים א' ז')
כולם לשון גבול הם וקיצונו של דבר אשומי' ד' בלע"ז (ובכ"י שומי' ד' ר"ל
האמעט Sommet. בל"ה דיה שפינע • דאם ענדי דער העכשטי גיפפל
חיינער זאכע): שוט שוטף • מכה המהסלכת בארץ: לא יבואנו • לא יבא
עלינו: שמנו כזב • שמונע"ה: מחסנו • מחסה שלנו: ובשקר נסתרונו •
בע"ה בטחנו להסתורנו: (טז) הנני יסר • לשון עבר הוא כמו (מגילה א')
יסר המלך וכן נריך לפותרו הנני הוא אשר יסר כבר נגזרה הגזרה לפני והעמדת
מלך משיח שיהא בנין לבן בוחן לשון מבצר וחוק כמו (לקמן ל"ג) עופל ובוהן

ישעיה כח

אֲבָן בַּחַן פֶּנֶת יִקְרָה מוֹסֵד מוֹסֵד הַמֵּאֲמִין לֹא יִחַיֶּשׁ : (יז) וְשִׁמְתִי
 מִשִּׁפְטֵי לֶקֶוּ וְצִדְקָה לְמִשְׁקָלָהּ וַיַּעַרְהָ בְרֶד מֵהֶסֶה כְּזָב וְסִתֵּר מִיָּם
 יִשְׁטַפּוּ : (יח) וְכִפֵּר בְּרִיתְכֶם אֶת־מִוֹת וְחַזוֹתְכֶם אֶת־שְׂאוֹל לֹא
 תִּקּוּם שׁוֹט שׁוֹטֵף כִּי יַעֲבֹר וְהָיִיתֶם לוֹ לְמֶרְמָס : (יט) מִדֵּי עֲבָרוּ יִקַּח
 אֶתְכֶם כִּי־בִבְקֶר בִּבְקֶר יַעֲבֹר בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְהָיָה רַק־זוֹעֵרָה הַבֵּין
 שְׂמוֹעָה : (כ) כִּי־קָצַר הַמִּצֵּעַ מִהַשְׁהִרְעוּ וְהַמִּסְכָּה צָרָה כְּהַתְּכִנֵּס :

כי (כא)

רגש אחר שורק

ר ש י

וכמו הקימו בחוניו (לעיל כ"ג) : מוסד מוסד • הראשון פתח לפי שהוא דנוק
 מוסד של מוסד מוסד שהוא מוסד גמור : המאמין לא יחיש • המאמין דבר זה לא
 ימהרנו לא יאמר חס אמת הוא ימהר לבא : (יז) ושמתי משפט לקו • לפני בא
 אותו מלך אביא עליכם גזרות להתם הפושעים שזכר ושמתי משפט יסורין להיות
 לקו כלומר אשים קו מדתי יסורין להביא עליכם ואת נדקה אשים שתהא משקולת
 המישר' בניין הזונים בחומות כלומר שתהא נדקה מהלכת לפניהם ומישר' דרכיהם
 שיכלו הפושעים ונתירו הכלדיקים • ויעה ברד מחסה כזב • אותו כיסוי שאמרת'
 כי שמו כזב מחסנו אבי' ברד ויטאטאטו ויעה לשון טיאוט כמו (מלכי' א' ז') את
 היעים שגורפין בהם הפר הכירות וסתר שאמרתם עליו ובסקר נסתרו המים
 ישטפוהו כלומר הביא המון שיצדו מלכותיהם ופסיליהם ולשון משפט האמו' כאן
 יושטי' א' בלע' ז' : (יח) וכפר בריתכם את מות • ויתבטל הבזית אשר אמרתם
 כרתנו ברית את מות כל כפרה לשון קנוח וסילוק דבר וכן (רחשית ל"ב) חכפרה
 פניו • וחזותכם • אשר אמרתם עם שאלו עשינו חוזה : שוט שוטף • אשר
 אמרתם לא יבאנו והייתם לו למרמס : (יט) בצקר בצקר • כלומר תדיר תדיר
 הביא עליכם גזרות • והיה רק זועה הבין שזועה • זוועה לכל השומעים •
 להבין שמועות פורענות הקשות שאביא עליכם כל השומעים וזיעו : (כ) כי

קלר

מכלל יופי

כחות : (יד) משלי • ענין משל והוא נדמות דבר אל דבר , ויונתן תרגם ענין משל
 בלעזני עמא : (טו) עשינו , חזה , פירש ר' יונה כן כבר שמנו טופה עם שאלו שידיענו עת
 בואו ובקרבנת עמו נדחה אותו ענין ראה , [ובשרש חזה ועם שאלו עשינו חזה , כלומר מחזה
 עשינו עם שאלו וכרתנו ברית עמו שלא יקחנו והוא מענין ל"ט] , פירוש אשר בשרשו מחזה אל
 מחזה : וכן בשרש ראה ובפירוש שם כמו רואה שפירשנו כלומר מחזה עשינו עמו כאלה המחרת
 פנים עם בעל דינו לעשות שלום : שיט , כתוב בוי"ר • וקרי שוט בוי"ר , ואותיות אהו'
 מתחלפות : עבוד , כתוב בלא וי"ד , והוא עקור וקרי יעבור בוי"ד האית' וזה ענין אסד ,
 (טו) יסד , תאר מהדגוש במשקל העבר ואף על פי שהיא פת"ח , ובסי' ז' בצקמ"ן ובמקנת
 שפרים מדוייקים פת"ח : אבן כסן , מבצר מן הקימו בחוניו , עופל ובסן : פנת יקרת ,
 תאר סמך דולס לומר יקרת פינת מוסד , או יהיה סמך על סמך ושניהם סמוכים א' עוסד

כענ

תרגום אשכנזי

ק

שטיין אין ציון , איינען וואָהלבעוועהרטען , קאָסטבאַהרען עקשטיין — וואָהל
געגרינדעט אונד אונערשיטטערליך — ווער טרויעט , ערוואַרטעדיא ערפֿיללונג
רוהיג . — (יז) רעכטספֿלעגע מאַס' איך צור מעסשנור , טוגענד צום זענק
בלייא ; איין האַגעלוועטטער צערשטעהרט דער פֿאַלשדאָיט שוואַרט , איינע
וואַסערפֿלוטה דיא ערוועהלטע צופֿלובט . (יח) זא ווירד דער בונד מיט דעם
טאַרע אויפֿגעלעזט , דער פֿערטראַג מיט דער העללע בעשטעהעט ניכט ; דעם
פֿערדערבענס פֿלוטה , וויא זיא דאַהער רוישט — זיא צערמאַלטט איך .

(יט) וויא זיא דאַהער רוישט , ווערדעט איהר ערגריפֿען , מיט יעדעס מאַרגען
שטעהעט זיא אויפֿ'ס נייע , אונאוויפֿהערליך , טאַג אונד נאַכט — ערבענען
ווירד , דער עס הערט . — (כ) יעדעס בעטטע ווירד צו קורץ , אום זיך אויס
צורעהנען , צו ענג , דאַן געוואַנד , אום זיך איין צו היללען . (כא) עד מאַכט

זיך

ב א ו ר

(לערות אשכנזיות להפטרות שמות) . אבן בוחן . אבן , שהוא לבן זוכמלא חוק . (המבאר
בהפטרות) . יקרת . שם נקבני , ונא תי"ו הסמיכות תמורת ה"א הנפרד , כמו (למעלה
מזה ט' ב') כשנסת בקביר , ודומיו . המאמין לא יחיש . לראות זאת הנבואה , כדרך
בלתי מאמינים , לאמר , ראה , לא באהעדיין הנזירה שגזרת , ואם היא אמת , למה לא
באה ? אבל המאמין יתלה האיסור לבוא באריכות אף של הקב"ה , ובעתה ישינה . (הנ"ל) .
(יז) ויעה ברד וגו' . המזיל האויב לנדה ולמים שוטפים , כמו שאמר למעלה (פסוק ב')
כורס מים כבירים ושוטפים , ויעה מגזרת יעים (שמות ל"ח) , שהם המנקיות . סינקה
בהם האדם את הבית , ואותו הכוז , שהיו אומרים , כי שמו כוז מחפנו , הנרד יסיר אותו
המחסה . (רד"ק) . וסחר מים ישטופו . הסחר , שאמרתם עליו , ובסקר נסתרו ,
המים ישטפיהו . (מדברי רש"י) . ועמו הסכים רד"ק ז"ל , וכן מתורגם אשכנזית ומסדר
השעמי' הדניק מלת סחר למלת מים בטעם מרכא , ולא ירדתי לסוף דעתו . (יח) וכופר .
יתבטל ויסר , כמו (משלי י"ז) ואיש חכם יכפרנה . (רד"ק) . ועיין בדברי רש"י ז"ל בזה .
והויחם וכו' . לא כמו שאמרתם , לא יבואו , אלא שתהיו לו למרמס . (מדברי רד"ק) .
(יט) וזיה וגו' . כל השומעים את הרעה הזאת , יזעזעו וינעו , מרוב פחד וחרדה . וזעה .
ענין תנועה ותנודה , כמו (קהלת י"ב) שזעזעו שומרי הבית . (כ) כי וכו' . כל המקרא

הזה

מכלל יופי

כמו נהר . כחל . דגש וקמאה , או יהיה יקרת שם בלתי סמוך ואף על פי שהוא פתוח כמו
עגלה שלישיה : מוסר מוסר , הראשון רפה , השני פעול והוא דגש עם הוי"ו , ופירושו
יסוד חזק שניסודות . יהיה זה היסוד והוא קוקיהו , ונבלע הנח השכן בדגש ואף על פי
שנכתב ומשפטו על דרך השלם מוסר בפלס משלך או יהיה הראשון פעול והשני הדגש שם
כמו שכתב ר' יהודה , למשקלת , שם בפלס : משמרת ומפני האתנה נקמנה הקי"ף :
ויעה , יעבור ויסיר . מגזרת יעים שהיו : י"י מסירים בהם הדגן , כתרנומו
ומגרופיתא שהיה גורף בהם הדגן מהמונח : וסחר מים , אינו סמוך למלת מים , והוא
מה שאמר למעלה ובסקר נסתרו , ואומר כי אותו הסחר ישטפו אותו המים , או יהיה סחר
סמוך למים ויהיה פירושו מענין שגתמאנו טרבותינו ז"ל הרבה כאמרתם הסותר את כתלו ואמרים
רבים בזה הענין : (יח) שוט אטף , דעה הנדה העוברת בעולם לשוט שהיא כש השוט
המכה והמיסר , ור' יונה כתבו מענין מאוט בארץ , שענינו כמו מתור : (כ) קצר ,
שועל ענר , כי הוא קטן קמ"ן וקטן פת"ס : מהשחרע , מענין שרועוקלוע , שענינו

תרגום אישכנזי

ויד אויף , דער עוויגע ! וויא אויף דעם בערג פּרצ'ים , ערגרימט , וויא
אויס טהאל גבעון , דיא טהאט צו פּאָללפיהרען — איינע בעפּרעמדע טהאט !
דאָ ווערק צו פּאָללציהען — איין אונערהערטעס ווערק ! (כג) וואָהלאַן דען !
אונטערלאַסט דאָן שפּאַטטען , דאָס איהר דאָן ליידען ניכט פּערגרעסערט !
דען עס איזט בעשלאַססען — אונווידעררופּליך — אויסגעשפּראַכען איבער דיא
גאַנצע ערדע . אויך האָבע פּאָן דעם עוויגען עס פּערגנאַממען , פּאָן דעם גאַטט
צבאות . — (כג) פּערגנעהמט , הערעט מיינע שטימע ! זייד אויפּמערקזאַם
אויף מיינע וואָרטע ! (כד) פּפּליגט דער אַקקערסמאַן איממער צור זאַט ? —
פּורכט אונר ענגעט זיין פּעלד ער איממער ? — (כה) ניין ! האָט ער דער ערדע
אַבער פּלעכע געעכנעט , דאָן שטרייעט ער וויקקען , ווירפּט קיממעל ; זעעט
וואַצען

כ א ו ר

זוה הוא כעין משל המוני (שפּרדיִווערטליכע רעדענסאָרט) , ולא יעמוד טעמו בו , אַס
יתורגס בלשון אחרת . והכוונה : כל מנטח מנית וכל מחסה מחוק לא יוכל לעמוד כגד הרע ,
הפּירן ונא עליכם (הערות אשכנזיות להפטרות שמות) . קצר וגו' . אומר דרך משל , כאדם
שזוכה על מצע , והוא קצר , ואינו יכול לפשוט רגליו , ולהשתדע בו , וכן כאדם שיתכסה ,
בשכנו במחסה , שהיא צרה , ולא יוכל להתכנס ולהתאסף תחתיה : כן יהיה ישראל , כי מחסה
אשר יתפשט בארצם , והנה רוחם ארצם ישוב צר וקצר , ולא נשאר להם מכל ארצם לא ירושלים ,
והיתה צרה וקצרה , מהתכנס כלם תוכה . (מדברי רד"ק) . והמסכה . מלשון אשר יוסף
בהן (שמות כ"ה) , והעם , כמו (שמות ל"ה ט"ו) מסך הפתח , (דעקקע) בל"א .
(המנאר בהפטרות) . כהתכנסם . כשירצה להתכנס תחתיה , לא יוכל . והתכנס ענין
אסיפה , כמו (תהלות קמ"ז) נדחי ישראל יכנס . (רד"ק) . (כא) כי כהר פרצו
וגו' . שם הכה דוד מכה רבה בפלשתים (אמאל ב' ה' כ') , וכעמק נגבען , אשר שם נתן
ה' את אויבי ישראל בידם , על ידי יהושע (יהושע י"א) : כן יהיה עתה ה' להיטיף את ישראל
לפני אויביהם , וזה שאמר זר מעשהו , לדעת הריק'ם , ולדעת רד"ק ז"ל הוא כמשמעו , כלומר ,
שלא עשה עוד כזה מתמול שלשום . (המנאר בהפטרות) . לעשות וכו' . כפל ענין במלות
שונות , כי זר ונכריה אחד , וינעשהו ועבודתו אחד , כתרגום מעשה , עובדא . (מדברי
רד"ק) . (בב) מוסריכם . יסוריהם . ונחרצה . גזרה גזורה , כמו (מלכים א' כ"ח)
אתה חרצת . (ן' עזרא) . וכן תרגם החכם המתרגם אשכנזי . (כג) האזינו וגו' .
פה קרא המלך הקדוש לאנשי יהודה , שיקשיבו לדבריו , כי יפתח במלפיו , להוכיחם על
פניהם , וכאשר ינאמר עוד . (כד) הכל וכו' . הכי יחרוש איש האדמה תמיד את שדהו ,
לזרוע עליו ? אם יעשה תמיד תלמים באדמה , ויכתוש רגזיה , לכל יעבדו צמיחת הזרעים ?
יפתח . יעשה פתיחות ונמוות בארץ , והם תלמי האדה . וישרד אדמהו . כלומר יכתוש
הרגזים , והוויא וישרד , שהולך בצדה , וכותת הרגזים , במקום שימצאם . (רד"ק) .
(כה) הלוא וגו' , לא כן ! רק אם האדה את פני האדמה , שיפול הזרע בצדה , ויערה
מאנבים ורגזים , יזרע מיני זרעונים שונים , כל אחד כפי משפטו , הנודע לעובדי אדה ,
והפיץ וכו' . כי לכל אחד מן הזרעים יש משפט , היאך יזרע , והקצת והכמות נריך לזרען
במקום שהעפר כמות הרבה , ודקמאר . (רד"ק) . קצח . הוא כמין כשון , והוא דק
ממנו , והוא שחור . (ן' עזרא) . וכוא הנקרא (וויקקע) , או (שווארצער קיממעל)
בל"א . כמון . (קיממעל) בל"א , ובלשון רומי יזרפת (קומון) , קרוב למלת כמון
בעברי . ושם וכו' . החטה יזרענה במדה , לא יוסיף ולא יגרע . (מדברי רד"ק) .
שורה . מדה , כמו (ווקר' י"ט) , במשקל ובמאזנה , ואורה תואר לדבר הנתן במדה , ויא
בלשון

ישעיה כח

קא

(כא) כי כהר פרצים יקום יהוה בעמק בגבעון ירדו לעשות מעשהו
 זר מעשהו ולעבוד עבדתו נכריה עבדתו : (כב) ועתה אל--
 התלוצצו פני יחזקו מוסריכם פי כלה ונחרצה שמעתי מאת אדני
 יהוה צבאות על כל הארץ : (כג) האזינו ושמעו קולי הקשיבו
 ושמעו אמרתי : (כד) הכל היום יחרש החרש לזרע יפתח וישדר
 אדמתו : (כה) הלוא אם שוה פניה והפיץ קצה וכמן יזרק ושם

חטה

ר ש י

קצר המזע מהשתרע : כי אביא עליכם שונא דוחק אתכם אשר לא תוכלו להספיק
 עבודתו כשיגיע מזעו עליכם יקצרו לו מהשתרע השוכב עליו מהשתרע מהשתטח
 להאריך אבריו אישטנדליו ר' בלע"ז (הוא עטענדע בלע"ז • Etende les. בל"א
 זיא אויז נו דעהנין • אויז נו בריוטן) : והמסכה זרה : הנסוך שימשול
 עליכם יהיה מקומכם דחוק לו בהתכנסו לחוכו ורבותיו דרשוהו על ע"א שהכניס
 מנשה להיכל קצר המזע הזה מהשתרע מהשתרר עליו שני רעים ואני פדשתיו לפי
 פשוטו ודרך זה ת"י ואף מדרש רבותיו יש ליטבו על אופן הדבור כלומר למה אני
 מוציא עליכם פורענות זו לפי שקצר המזע מהשתרע אני לבדי עליו שגאמר (מלכים
 א' ח') הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך וכל שכן בהכניסכם מסכה עמי
 כביכול צר לנו המקום : (כא) כי כהר פרצים • ת"י ארי כמא דזעי טוריה
 כד אחגל' יקרא דיי' ציומ' עוזיה מלכא וכניסין דעביד ליהושע צמישר גבעון קן
 יתגלי לחיתפרעא מנהון : וזר מעשהו • ידמה לכם לזר כי יביא עליכם פורענות
 קשה : לעבוד עבודתו • לעשות מלאכתו כמו עבודת האדמה • לצוריי' ר' בלע"ז
 (לחבורע"ר Labourer. בל"א ארצייטן • אקערן) : (כב) ועתה אל
 התלוצצו • לאמר כרתנו ברית את מוות : מוסריכם • יסורין : (כד) הכל
 היום • לשון תמוסה הוא לכך נקוד חטף פתח : יחרוש • מי שחורש לזרועוכי
 החורש כדי לזרוע לעילמים חורש אס כן מה יועיל אף הנביאים מוכיחים אתכם
 לה חזירכ' למוטב הלעולמים יוכיחו ולא יועילו : יפתח וישדר אדמתו • וכי לעולם
 לא יזרע אלא תנויד יפתח את האדמה באהים ובכלי מחרישה וישדר לשון עבודת
 שדה יפתח וישדר בתחלה הוא עושה תלמים רחבי' וסוף הוא עושה תלמים קטנים
 במדרש ר' תנחומא : (כה) הלא • קן דרך החורש כיון שחרש משה פני האדמה
 וחח"כ

מכלל יופי

עידך • והמסכה, ענינו ההסתר והכיסוי, והוא שם לבגד שמכסים בו על המטה : צרד
 ענין הי' סן, והוא פעל עבר כי הוא מלעיל : (כב) התלוצצו, לרוב הפעולה בפועל יוא
 לשון התפעל כמו מתקש בנפשי מתדפקים על הדלת, והדומים להם : יחזקו, בא"א
 ס"ת והוי"ן : מוסריכם, בא"א ע"ן הפעל, ענין קצירה ונפירות : יסוריכם :
 (כד) וישדר

ישעיה כח

הַטָּה שׁוֹרָה וְיִשְׁעָרָה נִכְמָן וְכַסְמָת גְּבֻלָּתוֹ : (כו) וַיִּסְרוּ לְמִשְׁפַּט
אֱלֹהֵיו יוֹרְגוּ : (כו) כִּי לֹא בַּחֲרוּץ יוֹדֵשׁ קֶצֶח וְאוֹפֵן עֵגְלָה עַל-כַּמֶּן
יִסָּב כִּי בַמַּטָּה יִחַבֵּט קֶצֶח וְכַמֶּן בַּשָּׁבֶט : (כח) לָחֶם יוֹדֵק כִּי לֹא
דגש אחר שורק

לנצח

ר ש י

ואח"כ זורע : והפיץ קצח . חס קצח זה לזרוע זורע' בתפול' ואם כמון זה לזרוע
זורעו בזריקה קצח מין חוכל הוא : ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמ' גבולתו .
ואם תבואה זה לזרוע כך הוא מנהגו זורע החטין באמצע החרישה והשעורה זורע
סביב לסי' והכוסמין זורע על גבולי השדה ומזריו שורה לשון שורה זורעה באמצעו
וגמולת שורה על השעורין והכוסמין : (כו) ויסרו למשפט וגו' . חף מי שאסיו
יורכו לא לנצח ישלח נביאי' להוכיחו אחרי שאינו שומע לתוכח' הוא ייסרנו במשפטי
יסורין כדי שיועיל עמול תוכחתו שהוכי' כזה שמשו' פני הארץ לזרוע כדי שהשלהק
עמול חרישתו שחרש : (כז) בחרוץ . הוא עץ עשוי חרטים ושמו מורג . ומוחקך
בו הקסין להיות הבן : כי לא בחרוץ דסין את הקצח לפי שזרעו נוח ללאת מוהוך
קסין שלו וכן על כמון לא יסבו אופן עגלה לדושו לפי כי קל הקצח לחובטה במטה
והכמון בשבט : (כח) לחם יודק . ואת מיי דקים בדברים קסין את הלחם
של תבואה לפי שאינה נוהה ליחבט : כי לא לנצח אדוש ידושנו . כדי כי זה משמע
בלשון חלף לא לנצח כותסין עליו לפי שלעול' לא יכתשו גרעיני הזרע להיות נדשן
ליכתת על ידי החרוץ וחופן העגלה : והכוסם גלגל עגלתו ופרשיו . וכשם שבין
עליו אופני עגולה נדוקו ולדושו הפילו הגלגל הומם ומשחבר וכן שאר כלי העגלה
עמו המפרישים את התבואה מוקשים ולא ידוקו והחטים' חין נידוקין להיות
נטחנין . אדוש ידושנו כמו עשה יעשה ('חזקאל"ל"א) . נקף ינקף (לעיל כ"ג)
ואלף זו באת במוקום ה"ח כמו ואחריכן אתחבר יהושפט (ד"ס"ך"ג כמו התחבר
חף כאן אדוש ידושנו וכן חזרו ונחם : (כט) גם זאת מעס וגו' . גם זאת

כדרך

מכלל יופי

(כד) וישדר , הוא מענין שדה , וענינו הליכת החורש בשדה אחר חרישתו לכמוס הרגבי' : (כה)
ש זורה , [כשרם שורו"מ ומטה שורה כלו"יפה ומשובחת מענין וישר ל' מלאך ויוכל ל"ש] שורה ,
תאר לדבר הנחן במדה והי' בל' נקבה לפי שהו' תאר לחטה שהיא לשון נקבה : (כו) ויסרו
למשפט , ענין הכות אגרופי החרישה כמשפט הזריעה : יורנו , כל' אשיר ואהיו יסרו למשפט
ויורנו כלומר האל יכר הזרע משפט הזריעה והזרהו במה שנתן חכמה זו בלבו , ויורנו ענין
לימוד , [והריק"ס פירש אלהיו יורנו ינטירנו מענין יורה ומלקוש , ופירושו שהזרע יכה
האגרופים הקשים להשוות פני האדמה כמשפטה ואחר כך אלהיו יורנו כלומר יקוה לשם
שישביע האדמה מהמטר ל"ש] : (כז) יוסב , כתיבנו"ו ודגש , ופליגי עליה יוסברפה ,
זכפירוש בו"ו עם הדגש לנד : (כח) יודק רפה , אדוש , מקור והאל"ף נוספת :
והמם , פועל עבר , והא"ס אחרונה שרש כי הוא חזיון קע"ן וחזיון פת"ח , והוא
ענין שר : גלגל , הגימ"ל הראשונה בחיר"ק והשנייה בפת"ח ואופן העגלה נקרא כן :
יתכן להיותו מענין וכנפיענו יכריש והם שני החרוץ שהם חדים :
(כט) חושיה

אֲיִצְעֵן מִיַּם מֵאֵם / גַּרְסַמְטֵעַן בְּעֵצֵיכְנַעְטֵעַ שְׁטַעלְלֵעֵן , אֹנֵר שְׁפַעלְטֵעַן אֵן זִינְעֵן
אָרַט * (כו) זָאָ ווִירְדֵעַר מִיַּם שְׁטַרְאָפֵעַ גַּעצִיכְטִיגֵעַט , דַּעַן דַּעַר עֹוִיגֵעַ צֹוּרְעֵכְט
וּוִיזֵעֵן וּוִילְלֵ! — (כו) פִּירוּוָאָהֵר ! נִיכְט מִיַּם דְּרַעֲשׁוּוֹאָגֵעֵן וּוִירְדֵעַר וּוִיקְקֵעַ גַּעַרְרָאָשְׁעֵן ,
דַּעַם וּוֹאָגֵעֵנִם רָאָד נִיכְט אִיבַעַר קִיפְמַעַל גַּעפִּיהֵרַט ; וּוִיקְקֵעַ וּוִירְדֵעַר מִיַּם דַּעַם שְׁטַאָב
אֹוִיסֵגַעַשְׁלָאָגֵעֵן , קִיפְמַעַל מִיַּם דַּעַם שְׁטַאָקְקֵעַ * (כח) בְּרָאָדְקָאָרְן וּוִירְדֵעַר גַּעַרְרָאָשְׁעֵן ,
אָבַעַר

ב א ו ר

בְּלִשָּׁן נִקְנָה , לְפִי שֶׁהִיא תּוֹאֵר לַחֲטָה , שֶׁהִיא לִשָּׁן נִקְנָה * (הנ"ל) * וְכֵן תְּרַגְמַתִּי אֲשַׁכְנִיזִית *
וְשַׁעוּרָה וְכו' * וְכֵן שַׁעוּרָה נִסְ כֵּן נִסְמֵן , שֶׁשׁ לוֹ סִימָן בְּמִקְוֵי זְרִיעַת הַשַּׁעוּרִים , וְכֹסֶמֶת נִסְ
כֵּן יִשְׁמַכָּה בְּגִבּוּלָה , הַיְדוּעַ לוֹ * (מִדְּבָרֵי הַנ"ל) * וְכֹסֶמֶת * אִישׁפִי לְטֵא בְּלַע * (רד"ק
בְּשַׁרְשִׁים , שֶׁרַשׁ כֶּסֶס) * וְכֵן נִקְרָא בְּל"א (שְׁפַעלְטֵעַ , דִּינְקַעל) * גְּבוּלָתוֹ * כְּנִי הַזְכָּר
מִוִּסֵּב עַל מַלְת כֹּסֶמֶת , וְכֵן נִרְבִּי וְדוּחָן וְכֹסֶמֶיִם (יִחְזַקְאָלְד'ט') , אֹו
יִסּוּב הַכְּנִי עַל הַזְּרַע , אֲשֶׁר יִגְבִּיל גְּבוּל , לְזֹרַע עֲלוּי אֶת הַכֹּסֶמֶת * (כו) וּוִיסְרוֹ וְכו' *
זֶה פִּירוּשׁ הַמַּשַּׁל , כִּמוֹ שֶׁעֹבֵד הָאֲדָמָה לֹא יִחְרוֹט וַיִּשְׁדַּד תְּמִיד אֶת שְׂדֵהוֹ , כִּי אִז תְּהִיָּה עֲבֹדְתוֹ
לְהַבִּיל וְלִרְיֵק , רַק בְּתַחֲלָה יִתְקַן אֶת הָאָרֶץ , וַיִּשׂוּהַ פְּנֵיהָ , לְטַהֲרָה מִרְגָּבִים עֲבִים וּמֵאֲנָכִים
הַמַּעֲכָבִים כִּחַ הַזְּמַחֲתָה , וְאַחַר כֵּן יִזְרַענָה בְּזֵרְעֵים רַבִּים , כִּלְזֹרַע בְּמִקְוֵי , הַדְּאִי לוֹ : כֵּן
ה' הַטּוֹב לֹא יִקְנֹף לְעוֹלָם , וְלֹא לִנְכַח יִרְיַב עִם בְּנֵי הָאָדָם , רַק יִיטַרם בְּמִקְלָטוֹעַם , לְהַזְרֹתם
הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה , לְמַעַן יִשְׁבִּיחוּ מֵאֲוֶן , וְאַחַר כֵּן יִשׁוּב וְרַחֲמֵם , וַיִּטַּהַר עֲלֵיהֶם אֶת חֲסְדוֹ הַגָּדוֹל *
(כו) כִּי לֹא בַחְרוּץ וְגו' * אֲנִשִּׁי הַמּוֹרֵחַ יַעֲשׂוּ לָהֶם כַּעֲשֵׂן עֲגֻלָּה קִטְנָה , לְדוֹשׁ בַּה אֶת הַתְּבוּאָה ,
וַיִּמְשְׁכוּ אֹתָהּ עַל כְּבוֹרֵי הַדָּגָן , עַד שִׁפְלוּ הַגֵּרְעִינִים מִן הַתֶּבֶן * וַיִּשׁ לָהֶם שְׂכָר מִיַּיִן עֲגֻלָּה כְּאֵלֶּה ,
אֹו שֶׁהֵם אֵיזָה לִחוֹת עֵץ , וְתַחֲסוּבִים בַּהֵם אֲנָכִים חֲדִים , הַמַּחֲתִּים אֶת הַדָּגָן , [בְּלִשָּׁן רוּמִי
(טְרִיבּוּלָא) , וְאִמּוֹ (דְּרַעֲשׁוּוֹאָגֵעֵן) בְּל"א] , אֹו שֶׁשׁ בַּהֵם אֹוִפְנִים עִם חֲרִיבֵי גְרֹזל ,
וְהַחֲרִיבִים הָאֵלֶּה יִתְכַּוִּי אֶת הַתֶּבֶן , וַיִּדְקוּ אֶת הַדָּגָן מִן הַשִּׁבְלִים , וְלֹא יִתְטַהְרוּ , כִּי יִפְּלוּ
מִבְּנֵינֵיהֶם אֲרָבָה [בְּלִשָּׁן רוּמִי (פְּלֶאָסְטֵעַלְלוֹם פּוֹנִיקוּם) וְנִקְרָא (פּוֹנִישְׁעַם) , אָדַעַר פֶּעֲנֵיגַ
צִישְׁעַם דְּרַעֲשׁוּוֹעַגְלִבְעוֹן) בְּל"א] וְהַרְבִּיבָה לְדַעַת יוֹתֵר מִזֶּה יִרְאֶה בְּמִכְסוֹת הַחֶסֶס (שְׁאָרְדִין)
בְּאָרֶץ פֶּרַס * , וְבִיתֵר סַפְרֵי מִסְעִית בְּאֲרָצוֹת הַקֹּדֶם * וְהֵנָּה כְּלִי דִישָׁה הַזֶּה נִקְרָא בְּסַפְרֵי
הַקֹּדֶם חֲרוּץ (רָאֵה אִיּוֹב מ"א כ"א) , מִלְּשָׁן גְּזִירָה וְחִיטָּךְ , כִּי הוּא מִתְחַדֵּךְ אֶת הַתֶּבֶן , כְּאִמּוֹר ,
וְעִינֵן בְּסַפְרֵי שֶׁפֶת אֲמַת , שֶׁרַשׁ חֲרוּץ * וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יוֹבֵנוּ דְּבָרֵי הַמְּלִיץ הַקֹּדֶם בִּזְהַר עַל
בָּכוֹן , כִּי נִשָּׂא מַשְׁלוֹ , וְאָמַר : הַכְּמוֹן וְהַקֶּמֶח לֹא יוֹדְעוּ בְּעֻגְלַת הַדִּישָׁה , וְלֹא יוֹסִיבֵנוּ עֲלֵיהֶם
אִישׁפִי הַעֲגֻלָּה הַזֹּאת הַמְזַכְרִים , כִּי גַרְעִינֵי הַתְּבוּאֹת הָאֵלֶּה קִטְנִים הֵנּוּ מֵאֹד , וְלֹא יִפְּלוּ
בְּקִלּוֹת מִן הַקְּלִיפָה , אֹו יִשְׁחַקוּ הַדֶּק , עַד שִׁשְׁחַתּוּ , רַק יִחַטְּטוּ אֹוֹתם בְּמַטָּה עֵץ , וְבִשְׁבֹט
לְהוֹבִיֵא הַפְּרִי מִן הַתֶּבֶן * עַל כְּמוֹן (לֹא) יוֹסֵב , כִּי טַעַם לֹא יִמְשַׁךְ עֲצָמוֹ וְאַחַר עִמּוֹ * (ד'
עֹרָה) * כִּי * הַמַּלְתָּ הַזֹּאת חֹרֶה בְּמִקְוֵי הַזֶּה עַל הַתְּנַגְדוֹת הַמֵּאֲמָרִים (צְרוּוֹעַרְזִאָטִיפֵעַ) ,
כְּטַעַם מַלְת אֶדֶךְ , רַק (זְאָנְדֵרְעֵן) , וְכֵן כִּי שֶׁרָה שִׁמְהָ (רֵאשִׁית י"ו) , כִּי פִתּוֹת תִּפְתַּח לוֹ
(דְּבָרִים ט"ו) , וְדִמִּיָּהִם * (כח) לַחֵם יוֹדֵק * אֲבָל הַלֶּחֶם , רוֹבֵה לְאִמּוֹר , מֵהַ שְׁעוּטִין
מִמֵּנו הַלֶּחֶם , וְהֵם הַחֲטִיִּם וְהַשַּׁעוּרִים וְהַכֹּסֶמִּים , יוֹדֵק עֲלֵיהֶם עַל יְדֵי הַחֲרוּץ , וְהֵם שְׂאִמֵּר
יוֹדֵק , כִּמוֹ יוֹדֵק , אֲלֵא אִמֵּר יוֹדֵק עַל הַחֲרוּץ עַל הַזְּרַע , סִיּוּדֵק בְּדִישָׁה , עַד שִׁתְּגַלֶּה הַזְּרַע
שְׁבִתּוֹכּוֹ * (רד"ק) * כִּי וְגו' * אֲבָל לֹא יְדוּשׁוּ אֶת הַתְּבוּאָה זֵמֵן אֲרוּךְ יוֹתֵר מֵדָאִי , וְלֹא יִהְיוּ
וַיִּכְתְּמוּ אֶת הַגֵּרְעִינִים בְּאֹוִפְנֵי עֲגֻלַת הַדִּישָׁה , וְלֹא יְדוּקוּ אֹוֹתם מִחֲרִיבֹת הַגְּרֹזל , אֲשֶׁר בְּאֹוִפְנֵיכֶם ,
כִּי אִז אִינֶס רְאוּיִם לְטַחוֹן , וְלַעֲשׂוֹת מֵהֶם קִמַּח לְמֵאֲכָל הָאָדָם * לְנַצַּח * זֵמֵן אֲרוּךְ מֵאֹד , וְכֵן
הַזְּרֵאֵת עֲלַת לְעוֹלָם בְּמִקְוֵי רַבּוֹת (רָאֵה שְׁמוֹת כ"א ו', מַלְכִּים א' א' ל"א) * אֲדוּש * הַאֲל"ף
כֹּסֶמֶת , כִּמוֹ הַלַּמ"ד בְּמַלְת לְאוּס (רֵאשִׁית כ"ה כ"ג) , שֶׁרַשֶׁה אֲמַם , וְהִוִּסַפְתָּ אֹוֹחִיּוֹת כֹּזֵאת
בְּרֵאשׁ הַתִּיבָה נִקְרָאת בְּלַע * (פְּרָאָסְטֵהוּעִיּוֹם) * וּפְרִשְׁיוֹ , הֵם חֲרִיבֵי הַגְּרֹזל , אֲשֶׁר בְּאֹוִפְנֵים
שְׁחַרְרוּן

*) Chardins Reise in Perrien, 3 Theil S. 107. n. 5

הרגום אשכנזי

אכער ניכט אללצו לאנגע — ניכט מיט דעם וואגענס ראד צערשטאמען , ניכט מיט וויגען שטאכעלן צערמאלמעט . (כט) ווא ערגעהט עם אויך פאם עוויגען צבאות ! וואונדערבאר אים ראטהשלוס , ערהאבען אין דער אויספיהרונג ! —

כט (א) וועה' , אריאל ! אריאל ! שטארט , ווא דור טהראנטע ! — זיא הייפען יאהר אויף יאהר , שלאכטען פעסטאפער . — (ב) איך ענגסטע אריאל , אין איהר ערטענט יאממער זאונד קלאגעגעשרייא ; זיי ווירד אריאל (אפפעראלטאר) מיר זיין . (ג) איך בעלאגרע דיק דינגס אומהער

ב א ר

צחרין , ובעבור שהם חדים ועוקנים , נקראים פראים מענין עקיזה , כמו (משלי כ"ב ל"ב) וכנפעוויפריש . ועיין בספר שפת אמת , שרש פרא . (כט) גם זאת וגו' . כמו שאיש האדמה לא ידוש את תבואות אדוה יותר מדאי , למען לא יכותרו גרעיני השבלים , אך ידוש כל אחת ואחת כפי גודל וקוטן גרעיניה , וקלותם או כבדותם , לנאת מן השבלים ; כן ה' הרחום לא יעשה כלה עם החוטאים , ולא יסתיים בחרון אפו , להעבירם מן העולם , רק ייבאר אותם כפי מעלליהם , ואם ישיבו מהרה , יקל ענשם מעליהם , ובהכנידם את לבנם מהכנע לפניו , יכניד את מוסריהם , עד יראו בעיניהם , ובלבנס יבינו , כי הרעו לעשות . וייטיבו דרכיהם , ואז ימוכן אותם , וירפאם מן המכות , אשר הכס , להשיבם מחין . הפליא וכו' . הקנ"ה הוא מפליא לעשות בעצמו , אשר תקוה לעולמי עד , ומתגדל ומתקדש בעשותו את אשר יען , ביד חזקה ובזרוע נטויה . הושיה . המלה הזאת נגזרת ממלת יש , והוראתה הויה ומיאות (רעאליטעט , ווירקליכקייט) , ותורה גם על הובאת דבר מכת לפועל (רעאליזירען , ווירקליך מאכען) ותבין מזה טעם תרגומי האשכנזי .

כט (א) הוי וגו' . הכנראה הזאת נבא הכניא בימי חזקיהו מלך יהודה , על הכרה הגדולה , שהיתה בימיו לעם יהודה , נבוא סמכריב מלך אשור בארץ ישראל , ועל היאועה , אשר עשה להם , בהכחידו את כל מחנה אשור בלילה אחת . ובהמשך דבריו אמר , שיאבד כל המון הנבלים והשבלים , התועים אחרי מחזה אור וכוז , המכונים לה' בלשונם , ולבנס לא ככון עמו , ויקימו תחתיהם ישרים ותמימים , סרים אל משמעת חזקיהו , שלכס הנדיק , וה' יצוה ברכתו להם , וינלוט כל מעשה ידיהם . אריאל . שם גדולה ומשיבות לירושלים , מורכב מן ארו ומן אל (לעווע גאטטעס) , ומורה על תוקפה וקדושה , או הוא מענין שכי אריאל מואב (שמואל ב' כ"ג כ') , והטעם , עיר הגבורים (העלדענשטארט) , שיש בה אנשי חיל למלחמה , ויהיה אל לשון גבורה וחזק , כמו (ראשית ל"א) יש לאל ידי ודומיו . וכפל המליץ הקדוש את השם , לפזוק קריאה והתעוררות (אפפיקט) , כמו מונח מונח (מלכים א' י"ג) , ודומים קרית חנה דוד . העיר , אשר מלך בה דוד , מלך ישראל . ספו . ענין הוספה , כמו (ירמיהו ז' כ"א) ספו על זנאיכם , ודומיו . שנה . וכו' . שיעור המאמר , שאמר הכניא לאנשי יהודה : שאלכם , להוסיף שנה על שנה ברגלים ובמועדים , ולאטוט קרבנות בחניכם , כי אינכם יראים את ה' , ולמה לו רוב זנאיכם ? — חנים . קרבנות , שמקריבים בחג , כמו (תהלות קי"ט) אסרו חג . ינקופו . לשון כריתה וסכירה , כמו (למעלה מזה יו"ד ל"ג) ונקף סככי היער , והכוונה על התות ראשי הבהמות הנקרבנות . (ב) והציקוהי לאריאל . אמר , שיציק לה , וכן היה , כי כל סביבותיה חפס מלך אשור . (מדברי רד"ק) . והיתה וכו' . שיבנו בעיר ירושלים על אחיהם , הנכרנים בערים סביבותיהם , וגם יפחדו על עצמם . (הנ"ל) . האניה ואניה . קול כהי וילנה , ויגיד עלי ריעו במגלת חיכה (ב' ה') . והיתה וגו' . ירושלים תהיה לי כמו המונח , שמוקף זנאים , כן תהיה היא מוקפת הרונים , בערים אשר סביבותיה . (מדברי רד"ק) . וכן אמר הכנדי : ותהא מקפא קדמי דם קעלין , כאקפות מדבא

ישעיה כח כט

קג

לנצח ארוש ידושנו והמם גלגל עגלתו ופרשיו לא ידקנו: (כט) גם זאת מעם יהוה צבאות יצאה הפלא יצאה הגדיל תושביה:

כט (א) הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד ספוי שנה על שנה חגים ינקפו: (ב) והציקותי לאריאל והיתה האניה ואניה והיתה לי כאריאל: (ג) וחנתי בדור עליך וצרת עליך מצב והקמתי

ד ש י

כדרך דשי תבואה וחובטיו קצח וכמון מעס הקב"ה ילחם: הפליח עצה. להראותכם רמזי בדרך חידות ומשל נפלא ומכוסה כי כאשר הכמון והקצח אינם מכנידין עליהם במדושה רבה לפי שהם נחצטין בקל כך אילו היותם נומהרין לקבל מוסר לא הים מכביד עליכם גזרות ואתם קשים לקבל תוכחות כתבואה הקשה לדוש לכך יכביד עליכם הרבה ולא לנצח לכלייה יריב וידקס כאשר לא לנצח ארוש ידושנו ויכלו חזיו ומכותיו ואתם לא תכלו דוגמת המימת הגלגל והעגלה והחטין לא ידוקי ושו היותם נוחים לבלות לא היה בודק אתכם ביסורין קשין כפשתני הזה כשהוא יודע שפשתנו יפה הוא מיקיש עליה:

כט (א) הוי אריאל. ט"ו מדבחה דה' ואף יחזקאל קראו כך שנה' (יחזקאל מ"ג) והאריאל שהים עשרה על שם אש של מעלה שהיתה רוצנת כארי ע"ג המוצח כמו ששנינו בסדר יומא ורבותינו פירשוהו על ההיכל שהיה נר מאחריו ורחב ולפניו: קרי' חנה דוד. דאיתבני בקרת אדרשא צה דוד: ספו שנה על שנה. ותמיד עונותיכם הולכים וחזקים עד שהגים שלכם ינקופו ויכרתו לשון נוקף זית (לעיל י"ז): (ב) והיתה לי כאריא. תהא מוקפת חללי חרב. כמוצח המוקף זנחי בהמה: (ג) כדור. כשור' של גייסות מקיפות: מוצב. לשון כרקוס המוצב על

ב א ו ר

דס נכסת קודשיא, ביומא דחגא, סמור סמור. כאריאל. במאמר הזה תורה מלת אריאל על מוצח העולה בבית המקדש, אשר הקריבו עליו בני ישראל את קרבנותיהם, וכן קראו יחזקאל (מ"ג ט"ו ט"ז) הראל ואריאל, ובחליף אותיות אהו"י, ונקראו כן לפי שהיה אוכל הקרבנות, על ידי שריפת האש, בארי אל (אריה חזק) השורף בהמות, ואוכלן לרעבו, או כמו שכתב רש"י ז"ל, על פי מ"אמר חכמינו ז"ל (יומא דף כ"א עמוד ב'), על שם אש של מעלה, שהיתה רוצנת כארי על גבי המזבח, ותהיה מלת אל קידש, כאמור למעלה (פסוק א') והנה אמר המליך הקדוש, שאריא (ירושלים) תהיה כאריאל (כמוצח מוקף בהמות נובחות), והשתמש בלשון נופל על לשון, והוא דרך מדרכי המליכה, נקרא בלש"ע (פאראנאמאזיא). (ג) וחנתי ונו'. כשיחנה מלך אשור על ירושלים, חני הוא שאחנה עליה, כי במצותי ובכונני יעשה מה שיעשה, וכן וכרת והקיימותי. (ד"ק). כוננתו ז"ל, שכל כנויי מנ"ע האלה מוכנים על הקב"ה, והדין עמו, כי כל רמקראות, האלה, מפסיק ב' עד פסוק ז', הס דברי האלהים אל הנביא, כאשר יראה כל משכיל. כדור. פירוש, סניב, שאחנה סניבך ככדור, שהוא עגול